राज्यामध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० च्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने गठीत करण्यात आलेल्या सुकाणू समितीच्या शिफाशींनुसार एक्झिट पर्याय / एक वर्षाच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासह २ वर्षांच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी श्रेयांक वितरणासंदर्भातील सुधारित मार्गदर्शक सूचना.

महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एनईपी-२०२२/प्र.क्र.०९/विशि-३ शिकाना

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,

दिनांक: १६ मे, २०२३

<u>संदर्भ</u> - १. शासन निर्णय क्रमांक: एनईपी-२०२२/प्र.क्र.१०५/विशि-३, दि.०६.१२.२०२२
२. शासन निर्णय क्रमांक: एनईपी-२०२२/प्र.क्र.०९/विशि-३ शिकाना दिनांक २६.१२.२०२२.
३. शासन निर्णय क्रमांक: एनईपी-२०२२/प्र.क्र.०९/विशि-३ शिकाना दिनांक २०.०४.२०२३.
४. अध्यक्ष, सुकाणू समिती (नवीन शैक्षणिक धोरण, २०२०) यांचे दि.९.०५.२०२३ चे पत्र

<u>**प्रस्तावना-**</u>

भारताला ज्ञान महासत्ता बनविण्यासाठी, विद्यार्थ्यांमध्ये आवश्यक कौशल्य व ज्ञानप्राप्ती आणि विज्ञान, तंत्रज्ञान, शिक्षण आणि औद्योगिक क्षेत्रामधील मनुष्यबळाची कमतरता दूर करण्यासाठी, भारतातील लोकसंख्येला गुणवत्तापूर्ण शिक्षण, नाविन्यपूर्ण शिक्षण व संशोधनाच्या सुविधा उपलब्ध करुन देण्यासाठी, भारत सरकारने नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण- २०२० लागू केलेले आहे. नविन शैक्षणिक धोरणामध्ये सर्वांगीण आणि बहुविद्याशाखीय शिक्षण प्रणालीचा अंतर्भाव करण्यात आला असून ज्याचा उद्देश मानवाच्या सर्व क्षमतांचा नैतिक - एकात्मिक पद्धतीने विकास करणे आहे.

दि.२६.०४.२०२२ च्या शासन निर्णयान्वये गठीत करण्यात आलेल्या डॉ. रविंद्र कुलकर्णी, माजी प्र-कुलगुरु, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई यांच्या अध्यक्षतेखालील उपसमितीने सादर केलेल्या अहवालाच्या अनुषंगाने अभ्यासक्रम व श्रेयांक आराखड्यासंदर्भातील निर्देश दि.०६.१२.२०२२ च्या शासन निर्णयान्वये जारी करण्यात आले आहेत.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० ची राज्यातील अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने गठीत उपसमित्यांच्या अहवालातील शिफारशींच्या अंमलबजावणीसंदर्भात आढावा घेऊन येणा-या अडचणी निवारणासाठी उपाययोजना सुचविण्यासाठी व मार्गदर्शन करणेसाठी दि. २६.०१२.२०२२ च्या शासन निर्णयान्वये सुकाणू समिती स्थापन करण्यात आली आहे. सुकाणू समितीने अभ्यासक्रम व श्रेयांक आराखड्यासंदर्भात सादर केलेल्या अंतरिम अहवालावर दि. १९ व २० एप्रिल २०२३

रोजी आयोजित करण्यात आलेल्या चर्चासत्रामध्ये साधकबाधक चर्चा होऊन अभ्यासक्रम व श्रेयांक आराखड्याची राज्यामध्ये एकसमान प्रमाणात अंमलबजावणी होण्यासाठी सुधारित सुचना व निर्देश दिनांक २०.०४.२०२३ च्या शासननिर्णयान्वये जारी करण्यात आले आहेत.

सदर सुकाणू समितीने एक्झिट पर्याय / एक वर्षाच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासह २ वर्षांच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी श्रेयांक वितरणासंदर्भात दिनांक ०९.०५.२०२३ च्या पत्रान्वये शिफारशी केल्या आहेत. सदर शिफारशींची राज्यामध्ये एकसमान प्रमाणात अंमलबजावणी होण्यासाठी तशा सुचना व निर्देश जारी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णयः-

एक्झिट पर्याय / एक वर्षाच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासह २ वर्षांच्या पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठी, सोबत जोडलेल्या परिशिष्टानुसार अभ्यासक्रम व श्रेयांक आराखड्यासंदर्भात सुधारित निर्देश जारी करण्यात येत असून सदर निर्देशांची वर्ष २०२३-२४ पासून अंमलबजावणी करण्यात यावी.

सदर निर्देश महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ अधिनियम, २०१६ मधील कलम ५ (८१) मधील तरतूदीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहेत.

सदर निर्देशांच्या अंमलबजावणीबाबतचा आढावा शासनामार्फत सुकाणू समितीच्या माध्यमातून वेळोवेळी घेण्यात येईल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२३०५१६१७२२१९५४०८ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

AJIT MADHUKARRAO BAWISKAR

Digitally signed by AJIT MADHUKARRAO BAWISKAR
DN: c=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=HIGHER AND TECHNICAL EDUCATION DEPARTMENT, 2.5.4.20=deb455609479b6c7f30e7f1f9a8360c0f8600a542859e8fe229d6ea333415e8d, postalCode=400032, st=Maharashtra, serialNumber=99EB928028DF71EBDFCD2898E209D499192AD3899261FEAD42F7D38A3141AB69, cn=AJIT MADHUKARRAO BAWISKAR
Date: 2023.05.16 17:32:47 +05'30'

(अजित बाविस्कर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई,
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
३. मा. उपमुख्यमंत्री यांचे उप सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
४. मा. मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,

५. मा. कुलगुरु, सर्व अकृषि विद्यापीठे, अभिमत विद्यापीठे, स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठे व समूह विद्यापीठे.
६. कुलसचिव, सर्व अकृषि विद्यापीठे, अभिमत विद्यापीठे, स्वयं अर्थसहाय्यित विद्यापीठे व समूह विद्यापीठे
७. संचालक, उच्च शिक्षण/ तंत्रशिक्षण/ कला/ ग्रंथालय
८. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई,
९. उप सचिव (विशि), उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई,
१०.निवडनस्ती (विशि-३).

शासन निर्णय क्रमांक: एनईपी-२०२२/प्र.क्र.०९/विशि-३ शिकाना दिनांक १६.०५.२०२३ सोबतचे परिशिष्ट

Structure and Credit Distribution of PG Degree Program

Vide G.R. No. NEP-2022 /CR No. 09/VISHI-3 /शिकाना dated April 20, 2023, the Directive, covering the Credit distribution structure for Four Year UG Honours/ Honours with Research Degree Programme with Multiple Entry and Exit options, was issued. In continuation of Section 8 of this GR- 'Design of PG / Master's Programmes', the illustrative Table depicting the Credit Distribution for Two Year PG Programme with one Exit Option/ One Year PG Programme is as given below:

Illustrative Credit distribution structure for Two Years/ One Year PG (M.A./M.Sc./M.Com.) and Ph. D. Programme

Year (2 Yr PG)	Level	Sem. (2 Yr)	Major		RM	OJT / FP	RP	Cum. Cr.	Degree
			Mandatory	Electives					
I	6.0	Sem I	12-14 (2*4 +2*2 or 3*4+2)	4	4			20-22	PG Diploma (after 3 Yr Degree)
		Sem II	12-14 (2*4 +2*2 or 3*4+2)	4		4		20-22	
Cum. Cr. For PG Diploma			24-28	8	4	4	-	40-44	
Exit option: PG Diploma (40-44 Credits) after Three Year UG Degree									
II	6.5	Sem III	12-14 (2*4 +2*2 or 3*4+2)	4			4	20-22	PG Degree After 3-Yr UG Or PG Degree after 4-Yr UG
		Sem IV	10-12 (2*4 +2 or 3*4)	4			6	20-22	
Cum. Cr. for 1 Yr PG Degree			22-26	8			10	40-44	
Cum. Cr. for 2 Yr PG Degree			46-54	16	4	4	10	80-88	
2 Years-4 Sem. PG Degree (80-88 credits) after Three Year UG Degree or 1 Year-2 Sem PG Degree (40-44 credits) after Four Year UG Degree									
	8.0		Course Work Min. 12 (3*4)		Training in Teaching / Education/ Pedagogy: 4			16 + Ph. D. Work	Ph.D. in Subject

Abbreviations: Yr.: Year; Sem.: Semester; OJT: On Job Training: Internship/ Apprenticeship; FP: Field projects; RM: Research Methodology; Research Project: RP; Cumulative Credits: Cum. Cr.

(a) With effect from Academic Year 2023-24, Two years Master's Degree Program will be revamped as per the Illustrative Credit Distribution given in the above Table.

(b) Credits offered per Semester will be a Minimum of 20 and a Maximum of 22. While minimum credits are mandatory as per National Credit Framework, the Universities can evolve the mechanism for providing Semester/ Levelwise credit attainment flexibility within the broad framework.

(c) Under the One-year PG Diploma program, and two-year master's Degree program, the students must complete on-the-job training/internship of 04 credits during summer break, after completion of the second semester of the first year in the respective Major Subject.

(d) The 4 Credits Research Methodology Component is mandatory in the First Year.

(e) Since the Master's Programme is based on DSC Specialisation, the PG curricular framework will not include Minor Subject. Electives selected in the PG program may be **Relevant to OR Supportive of** the Major Subject chosen. The Statutory authorities of the University or Autonomous College can take a decision in this regard.

(f) The students will have to undertake a research project of 4 credits in Semester III and a research project of 6 credits in Semester IV in the second year of the two-year master's degree program. This is also applicable to the students admitted to one year PG program after completion of four year UG Program.

(g) Colleges already having permission and recognition for the PG degree programme along with UG degree programme in the same Major shall be automatically allowed to continue PG degree programme in the same Major without undergoing any additional procedures. Similarly, the colleges with approved PG programme and Ph.D. Research Centre in the same Major shall be automatically allowed to continue PG and Ph. D. Degree programme without undergoing any additional procedures.

(h) The exit option at the end of one year of the Master's degree program will commence from AY 2024-25. Students who have joined a two-year Master's degree program may opt for exit at the end of the first year and earn a PG Diploma.

(i) The PG Diploma may be awarded to a student provided they have earned the requisite credits in one year including on-the-job training of 04 credits during summer break, after completion of the second semester of the first year in the respective Major Subject.

(j) The one-year Master’s Degree Program will begin with effect from Academic Year 2027-28.

(k) Re-entry to complete the PG degree, after taking the exit option, will be permissible up to 05 years from the date of admission to the PG program.

(l) With regards to the Eligibility criteria and Procedure for admission to the Ph.D. Programme, Duration of the Ph.D. Programme, Eligibility and Allocation of Research Supervisor, Course Work (Credit requirements, number, duration, syllabus, minimum standards for completion), Research Advisory Committee and its Functions, Academic, research, administrative, and infrastructure requirements to be fulfilled by Colleges for getting recognition for offering Ph.D. Programme, Award of Ph. D. Degree etc, the Universities and Autonomous Colleges must comply UGC (Minimum Standards and Procedure for Award of Ph.D. Degree) Regulations, 2022, dated Nov. 7, 2022.

(m) The University and Autonomous College must adopt this GR within 10 days after its issue.
